

# Omsetning, utbytte o. s. v.

*Et godt styre er bra, en god bestyrer og en påpasselig og høflig betjening enno bedre, men hovedsaken er den gode kunde.*

(Ukjent vismann).

Det første hele regnskapsår for Orkanger Handelssamlag var 1907. Da var medlemsinnskuddet vokset fra 1250 til 2161 kr., vareomsetninga utgjorde ca. 68 000 kr., overskuddet var 2226 kr. — det ble utdelt kjøpeutbytte med 1548 kr., mens reservefondet måtte nøye seg med 89 kr. Avsetningen til reservefond var ikke stor, men så hadde også de første statuter en passus om at *reservefondet ikke måtte overstige 1000 kr.* — grunngevinga for dette var sikkert fastslått med sterke argumenter.

Årene framover betegner en sunn og jevn utvikling under de to første bestyrere. *Kr. Bakken* fra 1906 til midtsommers 1909 og *O. Olaisen* fra juli 1909 til ut på hausten 1916. I 1912 passerte omsetninga de 100 000, og med omsetninga steg de øvrige poster jevnt og normalt. Tross den truende klausul i statutene var reservefondet nådd 5682 kr.

Så kom verdenskrigen i 1914. De første krigsår viser en forholdsvis rolig vekst. De stadig stigende priser syner seg i vareomsetning, varebeholdning og ikke minst i overskudd og utbytteutdeling. I 1916 var medlemsinnskuddet øket til 11 534 kr., vareomsetninga nådde 185 000, overskuddet gjorde et kraftig sprang fra 9900 kr. i 1915 til 16 430 kr. i 1916, mens utdelingen på kjøp nådde over de 10 000. For en del berodde vel dette på at samlaget det år igjen skifta bestyrer.

Under den nye bestyrer, hr. *Hauge*, ble også Orkanger Handelssamlag med i den ville krigsdans. Vareomsetninga steg fra 285 000 kr. i 1917 til 700 000 kr. i 1920, varebeholdninga svulmet opp og var i 1919 etter avskrivning enno bokført med 126 000 kr.

Men så steg også varegjelden fra 7500 kr. i 1918 til 111 692 kr. i 1920. Reservefondet vokste fra 12 000 i 1916 til 24 000 kr. i 1920. Overskudd og utbytteutdeling kulminerte i 1919, idet overskuddet det år var oppgjort med 27 000 kr. og der på kjøp ble utdelt 18 849 kr. Men de to følgende år kunne der overhodet ikke utdeles utbytte, og mange var de som så med bekymring på samlagets stilling.

I begynnelsen av 1921 ble S. Mesteig og i 1924 igjen Kr. Bakken bestyrer. Om disse og de par følgende år refereres av den redegjørelse som ble gitt ved samlagets 20-årsfest i 1926:

«Årene efter 1920 har også Ørens Handelssamlag stått i efterkrigsdepresjonens tegn. Forholdene på stedet har som bekjent stadig blitt dårligere. Til tross for dette har samlagets vareomsetning holdt seg, ja endog gått fram, når man tar hensyn til de fallende varepriser. Fra krigsårenes store varelager hadde man å trekkes med en masse ukurante varer. Der er nu ryddet kraftig ut, og man er snart på vei mot målet: — en mindre, men kurant varebeholdning. De siste år har omsetninga dreiet sig om 480 000 kr., nettooverskuddene om 10 000 kr. og utbytteutdelingen om 7—8000 kr., når man ser bort fra de to magre år 1920 og 1921 da intet utbytte kunne utdeles. Det tjener medlemmene til ære at omsetninga også i 1921 og 22 holdt sig godt oppe — tross det manglende utbytte. I 1925 var det mange som så mørkt på samlagets fremtid, da den avtrådte bestyrer åpnet konkurrerende forretning, men da det kom til stykket, fikk det liten eller ingen betydning».

Dette var i 1926. Om de nærmest følgende år heter det i 25 årsberetningen 1931:

«De siste 5 år har i det hele vært gode arbeidsår for Ørens Handelssamlag. Vareomsetningen, beregnet i kroner, har visstnok gått ned, men det skyldes ved siden av de dårlige arbeidsforhold på stedet, i vesentlig grad de synkende varepriser. Omsetningen har dreiet seg om 370—380 000 kr., — overskuddet som i 1926 var nede i 8944 kr., har steget pent, utbytteutdelingen har utgjort ca. 10 000 kr. eller 3 pst. på medlemmenes kjøp. Samlaget har i disse år styrket sin stilling ved avskrivninger, avsetning til

fonds og betaling av gjeld. Varebeholdningen har holdt seg på 60 000 kr.

Den livligere arbeidsrørelse som 1930 brakte, kan naturligvis avleses også på handelssamlagets barometer. Omsetninga gikk i 1930 opp i 426 000 kr., overskuddet 25 360 kr., og der ble utdelt 11 000 kr. på kjøp».

Sia er bildet årene utover det samme. Som en vil sjå av den skjematiske framstilling, stiger omsetninga jevnt, og de andre tall følger med. I 1941 snerter omsetninga opp imot millionen, overskudd 50 784 kr., utbytte på kjøp 30 000 kr. Med varemangelen sank sjølsagt omsetninga, og da utgiftene minst var de samme, sank også overskudd og utbytte — i 1943 var det siste nede i 10 000 kr. Sia har det gått oppover igjen.

Ser en på varebeholdninga, var den ved krigsutbruddet oppe i et lykkelig stort tall, mens den i 1944 var bokført med 25 000 kr., heller ingen særlig ulykke. Sjølsagt vil fornyinga av varelagret stille store krav, men regulering og rasjonering betinger at en vinner tid, så hyllene kan fylles litt om senn, og samlaget står godt rusta til å nytte ut alle tilhøve. Det er i dag praktisk talt gjeldfritt og har forholdsvis store fonds. Og skulle det knipe, er det kanskje ikke så vanskelig å få låne ei krone som det var ein gong i tida.

I løpet av de 40 år som er gått, har Orkanger Handelssamlag omsatt varer for 18 019 634 kr., hatt et nettooverskudd på 743 649 kr. og delt ut 453 749 kr. som utbytte på kjøp. Tall som taler.

En viss interesse vil kanskje startsårets og jubileumsårets status ha. De gjengis her og gir utviklinga i et nøtteskall.

Halvårsmøtene har ofte vært dårlig besøkt, de har ikke formådd å samle interesse. 20. august 1935 heter det: «Møtet var som halvårsmøtene vanlig, dårlig besøkt — kun 8 — otte — sjele».

*Status pr. 31/12 1906.*

|                       |              |                       |              |
|-----------------------|--------------|-----------------------|--------------|
| Kassabeholdning ..... | kr. 511,90   | Aktiekapital + renter | kr. 1 336,20 |
| Div. debitorer .....  | » 438,78     | Løsgjeld .....        | » 70,00      |
| Inventar .....        | » 324,56     | Div. kreditorer ..... | » 6 051,37   |
| Varebeholdning .....  | » 6 965,56   | Fortjeneste .....     | » 783,23     |
|                       | <hr/>        |                       | <hr/>        |
|                       | Kr. 8 240,80 |                       | Kr. 8 240,80 |

*Status pr. 1/1 1946.*

|                         |                |                       |                |
|-------------------------|----------------|-----------------------|----------------|
| Kassabeholdning ....    | kr. 9 284,77   | Div. kreditorer ..... | kr. 28 525,79  |
| Innest. i banker ....   | » 114 891,96   | Kjøpeutbytte .....    | » 33 019,34    |
| Forskudd i N. K. L. ..  | » 48 475,84    | Medlemsinnskudd ....  | » 98 537,94    |
| Forsk. kreditorer ...   | » 19 175,76    | Reservefond .....     | » 116 831,00   |
| Div. debitorer .....    | » 28 579,26    | Div. andre fond ....  | » 51 893,33    |
| Aksjer .....            | » 200,00       |                       |                |
| Eiendom .....           | » 60 000,00    |                       |                |
| Inventar .....          | » 500,00       |                       |                |
| Andelskto. i N. K. L. » | 15 974,81      |                       |                |
| Varebeholdning .....    | » 31 725,00    |                       |                |
|                         | <hr/>          |                       | <hr/>          |
|                         | Kr. 328 807,40 |                       | Kr. 328 807,40 |

## Oversikt over omsetning, overskudd, utbytte o. s. v. 1906—1946.

| År   | Omsetning | Vare-<br>beholdning | Utestående<br>fordringer | Medlems-<br>innskudd | Varegjeld | Reserve-<br>fond | Netto-<br>overskudd | Utbytte<br>på kjøp |
|------|-----------|---------------------|--------------------------|----------------------|-----------|------------------|---------------------|--------------------|
| 1906 | 24 000    | 6 965               | 438                      | 1 336                | 6 121     |                  | 783                 |                    |
| 1907 | 67 900    | 13 422              | 2 123                    | 2 161                | 11 463    | 89               | 2 226               | 1 548              |
| 1908 | 76 200    | 11 515              | 3 667                    | 3 669                | 9 778     | 790              | 2 589               | 1 456              |
| 1909 | 60 200    | 11 890              | 2 865                    | 4 065                | 7 972     | 2 010            | 4 655               | 2 618              |
| 1910 | 72 300    | 15 534              | 2 978                    | 4 971                | 9 015     | 3 250            | 4 681               | 2 633              |
| 1911 | 95 000    | 19 319              | 3 456                    | 5 950                | 12 256    | 4 360            | 5 749               | 2 053              |
| 1912 | 102 100   | 20 432              | 3 216                    | 6 434                | 10 798    | 5 682            | 6 197               | 3 800              |
| 1913 | 108 100   | 22 672              | 3 993                    | 7 110                | 12 232    | 6 018            | 7 138               | 3 440              |
| 1914 | 104 000   | 24 092              | 4 927                    | 7 853                | 11 060    | 7 339            | 8 385               | 4 983              |
| 1915 | 131 500   | 24 147              | 6 039                    | 9 481                | 7 919     | 9 305            | 9 934               | 5 942              |
| 1916 | 185 300   | 37 592              | 9 040                    | 11 534               | 16 900    | 12 014           | 16 430              | 9 916              |
| 1917 | 283 500   | 53 653              | 9 233                    | 13 354               | 22 566    | 12 114           | 16 728              | 10 525             |
| 1918 | 294 300   | 40 901              | 8 896                    | 15 475               | 7 564     | 15 431           | 20 722              | 10 680             |
| 1919 | 470 000   | 126 600             | 10 803                   | 18 074               | 96 093    | 19 055           | 27 063              | 18 849             |
| 1920 | 700 000   | 116 784             | 24 284                   | 21 417               | 111 692   | 24 082           | 2 463               |                    |
| 1921 | 585 000   | 85 378              | 31 110                   | 22 342               | 65 747    | 24 090           | 6 040               |                    |
| 1922 | 500 000   | 89 379              | 30 370                   | 22 853               | 52 966    | 25 085           | 14 674              | 9 369              |
| 1923 | 485 000   | 87 986              | 30 094                   | 23 615               | 47 825    | 27 451           | 11 540              | 7 554              |
| 1924 | 475 400   | 87 000              | 33 000                   | 24 955               | 49 055    | 29 664           | 13 474              | 7 892              |

|      |            |         |        |         |        |         |         |         |
|------|------------|---------|--------|---------|--------|---------|---------|---------|
| 1925 | 476 000    | 79 500  | 28 500 | 21 052  | 43 637 | 29 680  | 9 773   | 6 660   |
| 1926 | 420 000    | 62 000  | 21 000 | 20 935  | 23 443 | 31 484  | 8 944   | 5 618   |
| 1927 | 362 000    | 62 000  | 19 000 | 20 541  | 20 303 | 32 886  | 15 278  | 8 000   |
| 1928 | 378 000    | 60 000  | 14 000 | 18 935  | 17 333 | 30 535  | 18 914  | 10 500  |
| 1926 | 380 000    | 55 000  | 12 000 | 20 952  | 9 115  | 33 759  | 22 017  | 10 000  |
| 1930 | 426 200    | 64 000  | 12 000 | 21 892  | 29 843 | 38 811  | 25 360  | 11 000  |
| 1931 | 463 690    | 88 000  | 9 000  | 23 716  | 40 969 | 40 890  | 18 673  | 11 000  |
| 1932 | 505 093    | 104 000 | 12 000 | 25 520  | 41 343 | 41 983  | 20 732  | 14 000  |
| 1933 | 520 006    | 100 000 | 14 000 | 28 085  | 39 630 | 43 073  | 22 529  | 15 147  |
| 1934 | 584 930    | 112 000 | 14 000 | 32 697  | 45 794 | 43 171  | 22 600  | 19 000  |
| 1935 | 619 608    | 120 000 | 13 303 | 34 234  | 41 263 | 34 171  | 26 888  | 22 066  |
| 1936 | 702 692    | 124 385 | 17 000 | 60 390  | 38 915 | 36 385  | 26 695  | 24 000  |
| 1937 | 792 920    | 143 000 | 24 014 | 76 003  | 58 087 | 41 585  | 26 018  | 20 500  |
| 1938 | 804 993    | 144 000 | 21 421 | 97 723  | 56 068 | 54 968  | 41 708  | 27 000  |
| 1939 | 828 109    | 196 800 | 24 500 | 113 064 | 78 765 | 65 036  | 30 249  | 20 000  |
| 1940 | 875 243    | 160 000 | 17 543 | 90 026  | 57 239 | 78 568  | 41 578  | 28 000  |
| 1941 | 971 723    | 90 000  | 15 351 | 90 743  | 36 076 | 93 654  | 50 784  | 30 000  |
| 1942 | 785 429    | 60 000  | 14 967 | 97 874  | 30 020 | 101 690 | 32 347  | 18 000  |
| 1943 | 737 151    | 45 000  | 10 000 | 103 686 | 26 740 | 108 739 | 22 319  | 10 000  |
| 1944 | 759 024    | 25 000  | 6 000  | 98 736  | 27 183 | 112 783 | 37 237  | 18 000  |
| 1945 | 805 028    | 31 725  | 28 578 | 97 366  | 28 525 | 116 831 | 41 572  | 22 000  |
|      | 18 019 634 |         |        |         |        |         | 743 649 | 453 749 |

# Samlagets styre.

*Og ingen kan vera ein styresmann  
som ikkje ein mann kan vera.*

(Vinje).

De første år skifta samlaget formann hvert år. Som før nevnt var den første formann Olav *Stubban*, som den gang var ansatt hos Thams, men siden flytta til Meråker og der ble en meget nytta mann. Da han reiste, falt valget naturlig på Rudolf *Larsen*, som alt fra første stund var en av de ledende — i lang tid ble han på ymse vis knyttet til samlaget og la ned et stort arbeid der. I 1908 ble J. E. *Mælen* formann og i 1909 H. *Lindgård*. Hans funksjonstid er preget av litt uro, der pirkes med ting som no iallfall synes små, samarbeidet med bestyreren slo klikk, og det resulterte i at bestyreren gikk. I 1910 ble fotograf J. *Sødahl* formann og i 1912 snekker Oldus *Larsen*. Begge disse har senere vært blant de ledende i samlaget. Fra 1913 til og med 1916 var så Rudolf *Larsen* atter formann, 4 år i trekk — rolige jevne år for samlaget, som alt fra 1910—11 var kommet godt til rette i egen gård.

Krigsutbruddet 1914 satte visstnok mangt på ende, men i samlagets forhandlingsbok gir krigen foreløpig ikke andre utslag enn spørsmål om innkjøp av kull, og så de begynnende dyrtidstillegg. Årene omkring 1914 bar jo også det alminnelige preg av *gode tider* — alle mennesker hadde arbeid og god fortjeneste i forhold til leveomkostningene.

De utpregede krigs- og første etterkrigsforeteelser satte først for alvor inn i Oldus *Larsens* 4-årige formannstid 1917—20. Pengeløp og varemangel, vanskeligheter på alle hold, krav og projekter. Forhandlingsboka bærer bud om at alt som ikke bare rørte seg, men rent ut sagt flommet, også hadde erend innom handelssamlaget. En dag gjelder det å bygge skofabrikk, en annen dag støperi. En dag potetmangel, en annen dag tobakksjau. Det

Formenn i styret for Orkanger Handelssamlag 1906—1946.



Olav Stubban.



Rudolf Larsen.



J. E. Mælen.



H. Lindgård.



J. Sødahl.



Oldus Larsen.

skal sies til Oldus Larsens ros at han tidt kjørte med stramme taumer.

Årsoppgjøret 1920 ble et faresignal, — fra et overskudd på 27 000 i 1919 ned til litt over 2000 i 1920 var jo også et langt sprang. De følgende formenn, A. Rikstad 1921—22, Oldus Larsen 1923—24 og Erik Aarvik 1925—26 hadde alle etterkrigstidens problemer å bale med. Varene kom igjen, men no ble pengene litt etter litt borte, det ble krise og arbeidsløyse — no var det forbrukskreditten som ble det vanskeligste punkt og måtte bekjempes. Det lyktes så noenlunde, og de følgende 4 år, da J. Sødahl atter var formann, 1927—30, ble tross vedvarende dårlige tider dog i det hele gode år for samlaget. Som følge derav kunne også gamle planer om utvidelser tas fram, og no under gunstigere forhold.

Åvgjørende betydning her som for Orkanger i det hele hadde reisingen av det store industrielle anlegg Orkla Metal. Det skapte arbeidsrørelse, liv og optimisme. Omsetninga steg jevnt og sikkert utover årene, og i O. Lillemys lange formannstid var utvidelser, byggeplaner, forandringer og nybygg det stadige tema — ved sia av lønsspørsmål. I 1937 ble Asgeir Jørum formann, men så tok Lillemys fatt igjen.

Et forhold var tidt og ofte i skuddlinjen. Styre og revisjon kritiserte at *varebeholdningen* var for stor. Til referatet fra et møte sist på året 1936 har bestyreren lettet sitt hjerte med en liten blyanttilføyelse: «Galt å ha utvalg. Galt lite å ha. Stakkars bestyrer!» Forholdene medførte imidlertid at varebeholdninga ble større for hvert — årsaken var vel især den rivende utvikling av sko- og manufakturavdelinga. Aldri har det vært mere varer innen veggene enn ved krigsutbruddet i 1939, — beholdninga bokført med 196 000 — bra å finne i varemangelens dager. Av gammel vane møtte i 1941 en mann fram på et møte med kritikk over for stor varebeholdning, men «ble avvist», heter det. I 1944 satte varebeholdninga botnrekord med 25 000 kr. — ingen har hatt noe å si til det heller.

«Så lakket og led det til krigens år». Som bekjent hendte det noe i april 1940, sjølsagt ble heller ikke Orkanger Handelssamlag

Formenn i styret for Orkanger Handelssamlag 1906—1946.



Anton Rikstad.



Erik Aarvik.



Ole Lillemyr.



Asgeir Jorum.



Arnt Herrem.



Bjarne Larsen.

uberørt. En uttalelse på et møte senere at «styret hadde tapt hodet», får stå ved sitt verd. Men det kan ikke nektes at der ble foretatt disposisjoner som viste seg uheldige og voldte mange vanskeligheter. La oss sjå på situasjonen.

En var nettopp i ferd med å innrede og ta i bruk mest mulig av de lokaler som den langvarige ombygningsperiode hadde skaffet, — en var kommet bort fra å leie bort den beste leiligheten i 2. etasje, bestyreren fikk den. Årsmøtet 24. februar 1940 hadde diskutert kjøttprisene, forresten varer og priser i det hele også. Krigen ute i verda tar til å merkes, det er spørsmål om *dyrtidskompensasjon* til funksjonærene. Så sier den gamle slakteren opp, og den nye som blir ansatt, er på nøytralitetsvakt i Finnmark. Dyrtidstillegget går, — det blir 457 kr. mere utgift pr. måned, men så trøster en seg med at omsetninga var 10 000 kr. større siste måned enn den tilsvarende året før. Alt lå godt an. 3. mars kunne en holde Finnlandsdag — 10 pst. av omsetninga til hjelp for Finland. En måned senere var alt endret, — 9. april kom tyskerne, ikke nettopp inn dørene på Orkanger Handelssamlag, men — — —

18. april melder møteboka om «rasjonering av betjeningen i anledning krisesituasjonen». 22. april møte med betjeningen —  $\frac{1}{2}$  arbeidsdag de fire første dager i uka, bakerne fri 8 dager hver. For mai måned reduseres lønnen for samtlige funksjonærer med 50 pst., uttaket av frivillige innskudd begrenses til 10 kr. pr. uke. Og da status for bakeriet viser underskudd, får bakerne oppsigelse, — nyordning heter det.

Slik kom altså krigen til Orkanger Handelssamlag.

Men så møter de regulerende myndigheter fram i skikkelse av formannen i Arbeidsnemnda og redegjør: — Slik og slik må det være før noen kan sies opp eller settes ned i lønn. Men slik og slik var det *ikke* på samlaget, og så måtte diverse beslutninger annulleres og livet gå sin gang. En ting holdt dog styret fast på med logisk styrke: Da det var forbudt å bake konditorvarer, ble oppsigelsen av konditoren fastholdt — en beslutning som sia i lang tid i sine følger minte om at det var krig i verda.

Etter hvert kom den nødvendige tilpassing her som ellers, og

når en ser bort fra bakeristriden, kan en hverken i regnskap eller møtebok finne andre krigens spor, enn at omsetninga kulminerte i 1941 med 971 723 kr., sank de følgende to år, for atter å vise større tall det siste krigs- og første fredsår. Rasjoneringa sørget bl. a. for at betjeninga fikk nok å gjøre — om tilgangen på varer ble mindre, steg tallet på merker, skjemaer og anvisninger, og alt tok sin tid.

I 1941 ble A. Herrem formann og fortsatte krigstida ut. Det lyktes å jevne ut bakeristriden, — situasjonen hadde klarnet så en ennog ville våge seg på et sentralvarmeanlegg på 35 000 kr., enstemmig vedtatt på et halvårsmøte, men stanset av Forsyningsdepartementet.

Den noværende formann, Bj. Larsen, har fått de første freds- og etterkrigsår på sin kappe. Hittil har de artet seg på en helt annen måte enn etter forrige krig, og en får håpe at denne rolige utvikling vil fortsette, men en kan jo aldri vite.

Mens dette ble skrevet, spøkte en ny, veldig industriell bedrift i lufta. Den gled forbi, men en påtenkt filial i Råbygda kan vel komme på tale likevel, og omrissene av nye byggeplaner ble sikkert ikke visket ut om jernverket gikk Orkanger forbi.

\* \* \*

O. Lillemyr har vært formann i 9 år, Oldus Larsen i 7 år, R. Larsen og J. Sødahl hver 5 år, A. Herrem 4 år, J. E. Mælen, A. Rikstad og Erik Aarvik 2 år hver, Olav Stubban, H. Lindgård og A. Jorum 1 år hver. Og så har Bj. Larsen nå begynt på 2. året.

Som medlem av styret har O. Lillemyr en smukk rekord med 20 år, — mange er de dager og timer han har ofret på samlaget. Med 16 år kommer J. Sødahl inn som nr. 2. Han var ikke av dem som satte tingene på spissen og derfor godt skikket til å delta i arbeidet under vekslende forhold. Oldus Larsen og Fr. Husby har 9 år. Olav Olsvik 8. Så kommer R. Larsen og Karl Holdvagt med 7 år hver, A. Rikstad og S. B. Amundsen med 6. Kr. Haugen 5, Edv. Langeng, E. Aarvik, H. Vevik, Paul Blåsmo, Einar Evjen og A. Fagerholt 4 år, Kr. Pevik 3, Borghild Antonsen, A. Mjølhus, Olaf Gjønnnes, Aasm. Øberg og A. Prestmo 2 år hver.

Nominelt har Edv. Langeng den lengste tjenestetid i styret.

Han var nemlig innehaver av samlagets handelsbrev og som sådan fast styremedlem. Da han flytta fra stedet, ble etter en tids forløp bestyreren fast medlem av styret, mens han før bare var tilkalt ved enkelte høve.

Det er i løpet av de 40 år holdt 871 styremøter — medlemsmøtene iberegnet.

Mere eller mindre utpreget har altså disse menn — og de siste år 1 kvinne — tatt del i samlagets ledelse gjennom disse 40 år, hver på sin måte. Over dem har årsmøter og medlemsmøter svunget sin pisk, snart med streng kritikk, snart med slike små smell som betyr at no ruller det bra, gitt dem strenge pålegg, advarsler, råd, bifall. Snart nektet, snart tilskynnet.

Det har hendt at et benkeforslag på års- eller medlemsmøte har kullkasta styrets planer eller gitt dem en annen retning, men så har en jo i slike høve «en komité på 3 eller 5 medlemmer» å falle tilbake på. Nedsettelse av en slik komité betyr ikke alltid at så mye blir gjort, men en får i allfall tid til å områ seg, og tid og omstendighet betyr ofte særdeles mye.

Men det har også hendt at styret har møtt et slikt forslag med å stille sine plasser til disposisjon og dermed satt sin vilje igjennom.

Det noværende styre består av: *Bjarne Larsen*, formann, *Kr. Pevik*, nestformann, *Borghild Antonsen*, *Johan Lie* og *Aasm. Langaas*.

---

På halvårsmøte 25/7 1936 ble det ymtet om 30-årsjubileum, men en taler holdt fram at en «skulle utsette med festingen til en fikk bedre råd», og en annen foreslo «festen utsatt til nybygget var betalt».

# Bestyrere.

*Til lags åt alle kan ingen gjera,  
det hev so vore og vil so vera.*

(Ivar Aasen).

Orkanger Handelssamlag har hatt 4 bestyrere — den 5. har nettopp begynt sitt virke her. De er av og til nevnt i det foregående, for de hører jo på en egen måte samlagets historie til. Så meget beror på at en slik forretning har en bestyrer som både vil og kan vareta forretningens forskjellige sider. En handelsbestyrer har ikke noen lett stilling, det skal takt og klokskap til, både utad og innad. Dertil sjølsagt forretningsdyktighet. Og jo større forretningen blir, dess mere spørs det etter den særegne evne til å *lede*, så det ikke blir for mange tapper på hjulet. Ikke minst vil praktisk oversyn, framsyn og lederevne være avgjørende for utviklingen av produktive bedrifter.

Den lengste tid har Kr. *Bakken*, som i alt har styrt samlaget i 24 år, først 1906—1909, dernest fra 1924 til utgangen av 1945. Mellom de to perioder her var han i mange år bestyrer av Løkken kooperative selskap. Det var vel ikke et tilfelle at Orkanger Handelssamlag i 1924 igjen festa seg ved sin første bestyrer. Alle visste at en i ham fikk en mann som var å lite på, og som ville vareta forretninga som sin egen. Utviklinga har synt at han var denne tillit verdig, — i samlagets saga vil Kr. Bakken alltid ha en ærefull plass, «en kunne kanskje av og til sakne dristigheten, men aldri troskapen», ble det skrevet om ham ved hans avgang.

O. *Olaisen* var bestyrer 1910—1917, og flytta herfra til Molde. «Han stelte med samlaget som sitt eget barn» er det sagt om ham. Det var sikkert et tap for samlaget at han måtte reise, nettopp som forretninga trengte en fast hånd de siste ville krigsår.

M. *Hauge* styrte samlaget de brokete år 1917—20 og reiste herfra til Vennesla.

S. Mesteig tok en hard trn 1921—24, da den sure svie meldte seg i de første etterkrigsår. Både han og senere Bakken skal ha honnør for det saneringsarbeid de gjennomførte under vanskelige forhold i etterkrigstida.

Fra nyår 1946 er A. Langaas bestyrer. Han kom fra en liknende bedrift i Foldafoss, og en har grunn til å tru at samlaget i ham har funnet den rette mann nettopp til de oppgaver som no foreligger.

---

Reaksjonært nske: Gud veit om det ikke ville være til gagn både for publikum og betjening at butikken atter ble åpnet kl. 8 om morgenen

For å unngå at de samme kundene, de som stiller først i køen, bestandig får varene, besluttetes forsøksvis ordning med loddtrekning. Forsøket falt ikke heldig ut. 15/12—44.

Bestyrere ved Orkanger Handelssamlag 1906—1946.



Kr. Bakken.



O. Olaisen.



Aasm. Langaas.



M. Hauge.



S. Mesteig.

## Egne produktive bedrifter.

*Det er ikke riktig at en mann er en mann —  
det gjelder å finne den rette.*

(Ukjent vismann).

Ludvig Holberg forteller i «Nils Klim» om et land hvor pro-  
jektmakere ble hengt, hvis de ikke på stående fot og med strik-  
ken om halsen kunne bevise at deres forslag var til alles beste.  
Hvis denne strenge lov hadde hersket i Orkanger Handelssamlag,  
ville det spøkt for mange. Foruten slakteri, som allerede tidlig  
ble forsøkt og bakeri som no har vært i drift lenge, har det vært  
framlegg om skofabrikk, skoreparasjonsverksted, støperi, skred-  
derverksted o.s.v.

Allerede hausten 1910 vedtok et medlemsmøte at man skulle  
forsøke med *slakteri*. Slakter ble tilsatt og slakterbod leid. Før-  
ste året gikk det ikke verst, men allerede året etter var det sterke  
klager over slakteriet som no var installert i et uthus i samlagets  
gård. Stadig mudder, det ble underskudd, styret ville slutte, men  
årsmøtet 1913 sa nei og ville bygge både bakeri og slakteri. Men  
en måneds tid senere vedtok et medlemsmøte å stanse drifta, —  
underskuddet ble stadig større.

Utpå hausten 1914 vakte Søren Eldevik mosjon om ny drift,  
men først i juli 1915 resulterte dette i at en komité på 3 mann  
skulle ta seg av saka. Våren 1916 foreslo komitéen at drifta skulle  
tas opp, men denne gang ville medlemmene ha lønnsomhetsbe-  
regning. Videre undersøkelser førte imidlertid til at styret fore-  
slo saka utsatt — en røynt handelsbestyrer hadde bl. a. sagt at  
det var meget vanskelig å få en edrue og pålitelig slakter.

Året etter var slakteriet igjen på bane — og dessuten *bakeri*  
som medlemmene i grunnen hadde større hug på. Atter ble ko-  
mité valgt, og denne gang kom framlegg om både bakeri og slak-  
teri for årsmøtet i 1918.

*Bakeriet* skulle koste 45 000 kr., men til tross for at komitéen med greie tall godtgjorde at drifta ville bringe et nettooverskudd på 9305 kr., foreslo styret saka utsatt inntil videre. Hvilket ble vedtatt.

Derimot ble det vedtatt å bygge *slakteri*. Det skulle koste 15 000 kr., men også bringe en netto fortjeneste av 5505 kr. Et forslag om å stanse anlegget fikk på halvårsmøtet i juli 1918 bare 4 stemmer. Så ble det noværende slakteri bygd. Etter endel resultatløse forhandlinger med Orkdal fellesslakteri om samarbeid, ble drift satt i gang 1. sept. 1919.

Komitéens omkostningsoverslag hadde nok slått til og vel så det, men den store fortjenesten uteble fullstendig, og i de følgende år er slakteriet samlagets smertens barn i mer enn én forstand. Den ene slakter kommer, den andre går, men resultatet er alltid det samme — voksende underskudd og stadig plunder. Medlemsmøter pålegger styret å «vie slakteriet og kjøtthandelen all mulig oppmerksomhet», i 1923 kreves at der *skal* skaffes balanse» i drifta, styret strever, men forgjeves. Men da halvårsunderskuddet i juli 1924 ble oppgitt til 1700 kr. og neste halvår endog til 3132 kr., ble stillinga alvorlig. Slakteren ble naturligvis oppsagt, men årsmøtet i 1925 ville etter framlegg av slakteriets utrettelige talsmann *Conrad Larsen* — forsøke enno et halvt år.

Styret tok atter fatt. Som slakter ble tilsatt Ole *Prestmo*, og med ham vendtes straumen. Allerede etter et par måneder kunne noteres et pent overskudd og tilfredsheten var stor da det på halvårsmøtet i august kunne opplyses at no gikk det virkelig framover. På samme møte ble vedtatt at slakteriets regnskap heretter skulle belastes med de faktiske utgifter til hus, lys, kraft og brenne og drifta følges med oppmerksomhet fra måned til måned. Med en gang gikk det rette veien, og sia har slakteriet gått og går den dag i dag meget godt — smertensbarnet har i ordets egentligste forstand blitt en gullgutt. Til gjengjeld har det også fått stadig bedre arbeidsvilkår og disponerer no bl. a. det fineste butikklokale i komplekset — no synes det forresten som manufakturen er ute etter kjøttbutikkens speilglassruter, men hvorledes

det enn går, får kjøttforretninga sikkert den gode plass den fortjener.

O. Prestmo slutta på samlaget i 1940, — nettopp de første krigsdagene, — hans ettermann Rasmus *Krognes*, fikk alle okkupasjonens vanskeligheter i vuggegave. Men drifta ble holdt oppe, publikum lærte å være nøysomme, og få ting satte slik farge i dagenes grått som når budskapet «*Kjøtt på samlaget*» gikk som ild i tørt gras over den ganske stad — for den som hadde kort og papirer i orden. Av og til ble det en smak for andre og.

— — —

De sørgelige resultater av slakteridrifta de første årene skulle ikke virke oppmuntrende på dem som arbeidde for *bakeri*. Det ble visstnok på halvårsmøtet i juli 1919 valgt en ny bakerikomiteé, men da den kom med framlegg, ville styret ha nye opplysninger, årsmøtet i januar likeså, og i april samme år utsatte et medlemsmøte saka inntil videre. Spørsmålet sees drøfta på årsmøtet 1924, uten at noe ble vedtatt.

Endelig dukket bakeriet opp som en vesentlig faktor i de utvidelsesplaner laget som tidligere nevnt arbeidde med i årene 1928—29 og realiserte i 1930. Resultatet ble at samlaget fikk et moderne innrettet bakeri i hovedbygningens kjelleretasje. Anlegget kosta ikke så meget som projektet av 1917—18, og det har vært delte meninger om det overhodet var heldig å ha bakeriet i kjelleren, — en vakker dag kan en finne det plasert på annen måte, men en ting er sikkert, bakeri vil samlaget ikke kunne unnvære.

Etter hvert som den øvrige forretning er kommet inn i former som betinger jevn og rik utvikling, er det ikke tvil om at en må gå sterkt inn for produksjon, konsolidere de produktive bedrifter en har og skape nye. Stedet har ikke mange slike, og med den stilling Orkanger Handelssamlag no har og sikkert får, blir det noe av krav og plikt å gå videre her, — en får foreløpig tales ved på 50-årsdagen.

—————

# Små kapitler om store og små ting.

## Vareforsyninga.

I de første år av sin tilværelse måtte Orkanger Handelssamlag som så mange andre kooperative forretninger tildels kjempe for å skaffe seg varer. Litt etter litt ga dette seg, kanskje i særlig grad etter at N. K. L. starta sin egen engrossforretning. Vi skal ikke komme inn på detaljer, skjønt det kunne være både fristende og interessant. Seiren er her så fullkommen at minnene nesten bare har kuriositetens interesse.

Om dette heter det i 25-årsberetningen: «Nu beleires jo forretning og bestyrer av handelsreisende som alle vil selge mest mulig. Men i (verdens)krigens dager kunne det jo knipe med varene. I 1918 ble således bestyreren sendt ens erend til Oslo for om mulig å få tak i manufakturvarer og skotøy. Og J. Rostad ble sendt til Innerøy og Hedmark for å skaffe poteter».

Under normale forhold er vareforsyninga i seg sjøl ikke lenger noe problem, men måten den skjøttes på har jo stor betydning, — i forhandlingsboka kan en av og til finne bemerkninger om at varebeholdninga i sin helhet eller beholdninga av enkelte varer, «synes for stor», men det viser bare at styret har prøvd å følge med.

Vareforsyninga i okkupasjonstida er et kapitel for seg sjøl, bastet og bundet og regulert som den var på alle kanter. Det hjalp nok ikke stort med utsendinger, hverken her eller der. Merkelig nok var det tross alt noe å handle med, surrogatenes tall var legio, og papirsakene fylte i allfall litt opp i de tomme reoler. Enno har jo kort og skjemaer atskillig å si, og lenge vil det vel vare før lager og reoler bugner av varer; men det går framover, — og kanskje er det best både for forretning og publikum at overgangen ikke blir altfor brå. Det er ingen grunn til å tru at beholdningen av ukurante krisevarer vil virke særlig tyngende — etter forrige krig var den en virkelig fare —; men veien fram

til ny og fullverdig varebeholdning kan nok by på mer enn én bakke.

## Samlagets lover

har flere ganger vært i støpeskjeen, men forandringen har i det store og hele ikke endret samlagets karakter. Forståelsen av enkelte paragrafer har av og til gitt høve til skarpe sammenstøt, — det kan heller ikke nektes at enkelte bestemmelser har tatt seg en blund, når forholdene har gjort det nødvendig eller iallfall formålstjenlig. I de dårlige tider etter forrige krig måtte således sjølve medlemskaps-paragrafen håndheves med sers kónduite.

På årsmøtet i februar 1946 ble det vedtatt å gjøre mønsterloven gjeldende fullt ut — en sak som i lang tid har vært forbedret, men stadig utsatt.

## Betjeningen

er ikke den minst viktige faktor ved en slik forretning. Samlaget har årene utover hatt mange gilde folk i sin tjeneste og etter hvert også kunnet gi dem gode vilkår. Visst har det av og til vært en knute på tråden, det kan jo ikke unngåes, og møteboka har adskillige små kapitler om den ting, men i det store og hele må en vel si at samarbeidet har vært bra. En gang det knep, foreslo bestyreren — Mesteig — at han skulle ta på seg å holde betjening mot en fast årlig sum, men tilbudet ble ikke godtatt. Hva lønsspørsmålet angår, er forholdene for så vidt blitt adskillig enklere, etter at betjeningen ble organisert og lønningene tariff-festa. Til gjengjeld kan nok styret ha kjent seg litt innsnørt av og til, møteboka vitner tildels om det.

Begrepet lukningstid var meget svevende den første tid. På halvårsmøtet i juni 1907 ble innvilga søknad fra betjeninga om å få stenge kl. 8 de fire første dager i uka. Først i 1910 kom de to andre dagene etter.

I 25-årsberetninga (1931) heter det: «Nu har lukningstiden de 5 dager i uken lenge vært kl. 7 — og lørdagene kl. 6». Og så heter det videre: «Det er ikke uten interesse å minnes at det ik-



Styre og betjening ved 25-årsjubileet.

ke er mere enn vel 20 år siden butikken normalt var åpen til kl. 9—10 om kvelden, — og da i første rekke lørdags kveld». Å nevne åpningstida om morgenen falt ingen inn den gang, *det var kl. 8*, og ingen drømte om endring her.

No i 1946 åpnes butikken kl. 9 — og lukkes kl. 17 (5) de fire første ukedagene, kl. 18 (6) fredag, men til gjengjeld kl. 16 (4) lørdag.

I gamle dager var det en selvfølge at den kvinnelige betjening greide *butikkvasken* etter lukningstid. No er denne viktige side ved saken ordnet på annen måte.

Det samlede personale ved Orkanger Handelssamlag består no av 14 menn og 8 kvinner. Ser en på bildet ved 25-årsjubileet og på det fra i dag, vil en finne mange av de samme ansiktene, især blant mennene. Vi merker oss Gunnar *Berg* og Armand *Tuflått* som begge kan sjå tilbake på en lang rekke år i samlagets tjeneste.

Spørsmålet pensjonsordning for betjeningen har vært oppe, men har hittil ikke ført fram, — uten forsåvidt det er vedtatt pensjonsordning for bestyreren.

## De utestående fordringer

må ha sitt eget lille kapittel. Fra første stund viser møteboka at styret har hatt et vanskelig vakthold på dette punkt. Lovens bokstav at «andelshavere innrømmes 3 måneders kreditt for et beløp som ikke må overstige innskuddets størrelse», har vært vanskelig å overholde. Allerede 18. mars 1907 heter det i møteboka at «der må utvises største forsiktighet med creditgivning», for de utestående fordringer var da nådd til 895,31 kr. Ved årets utløp viser de likevel 2123 kr. et beløp som den gang virkelig var stort. Intet under at det stadig må sies fra.

Det lyktes også de følgende år å holde de utestående fordringer nede i forhold til de øvrige faktorer. Først med krigstida blir «diverse debitorer» atter stadig gjenstand for behandling. I årene 1917 og 18 drar det på litt, i 1919 drøftes framlegg om å stanse all kreditt, men man kom ikke til enighet. De «utestående» var da 10 803 kr. Sist på året vedtok styret strenge bestemmelser, men tross alt steg og steg det utestående beløp, — de harde etterkrigs-



Styre og betjening ved 40-årsjubileet.

tider brøt på med kraft. Vedtakene mot kreditten er mange disse årene, men resultatet alltid stigning. Som en ser av tabellen, kulminerte det i 1924. Da var beløpet vokset til 33 000 kr., og kreditten måtte stoppes for en rekke medlemmer. Det gjaldt til slutt et enten eller — være eller ikke være.

Enno en tid vedble visstnok «diverse debitorer» å være et stående tema på styremøtene, men posten gikk no stadig ned — i juli 1927 heter det at man fant «diverse debitorer» noenlunde tilfredsstillende. Men nettopp da dukker en ny dårlig debitor opp — kommunen. Det tales ennog i 1928 om å stoppe kreditten til kommunen, men så langt gikk det dog ikke. Etter 1930 har de utestående fordringer ikke vært noe problem.

Det kan her nevnes at mønsterlovene nettopp er vedtatt og kontantprinsippet dermed fastslått.

### Vareombringelse, hest og bil.

Spørsmålet om å bringe varer rundt til kundene var oppe flere ganger, uten at en fant høve til å imøtekomme kravet. Først i 1925 ble det vedtatt å rå seg med hest og vogn, så de som ville kunne få varene brakt. Naturligvis mente mange at en helst burde kjøpt bil, men den gang vant hesten, og han holdt stillinga til 1932 da det sjølve 17. mai ble vedtatt å forsøke varetransport med leidd bil. Dette må ha gått bra, for alt ut på hausten 1933 ble en Ford lastebil kjøpt. Så kunne en også ta høylemmen til lagerlokale. I 1938 ble kjøpt ny bil. I 1940 fikk den gassgenerator og ble senere nytta til mangt anna enn vareombringelse, — mest til vedtransport. Slaktersvennen fikk da jobben med vareombringelse pr. sykkel.

No er generatoren forsvunnet uten å etterlate seg særlig savn.

### N. K. L.

Fra 1909 er Orkanger Handelssamlag innmeldt i N. K. L. Den nærmeste foranledning var nok vareforsyningsspørsmålet som i denne tid krevde samla front. Men også sia har medlemsskapet i landslaget vært av stor betydning, gitt impulser, vink — advarsler

også. Laget har ikke alltid hatt råd til å la seg representere på landslagets møter, men oftest på distriktsmøtene, og en har etter evne støtta ymse tiltak N. K. L. har satt i gang.

Blant interesserte medlemmer har sansen for samarbeid med landslaget vært levende, og møteboka kan syne fram mange henstillinger til styre og bestyrer om å kjøpe mere gjennom N. K. L.

## Gaver.

Utover årene har samlaget kunnet yte bidrag til ymse formål. Men styret har her som regel vært meget forsiktig — med den meget riktige grunngiving at alle medlemmer ikke har interesse av å støtte samme formål.

Noen ganger har slike gavespørsmål voldt adskillig røre. Dette var således tilfelle da et medlemsmøte i 1928 vedtok å stille 500 kr. til styrets disposisjon for utdeling til trengende og arbeids-lause medlemmer. Det ble reist protest, og et nytt medlemsmøte tok protesten til følge.

I 1934 ble ytt 500 kr. til Gjørme bru. I 1938 var det spørsmål om garanti på 5000 kr. til Orkdal komm. elektrisitetsverk i anledning utbygging av Vormå. Saka ble diskutert i flere møter, avslått, men kom opp igjen. Under behandlinga på medlemsmøte 6. mai ulte plutselig brann sirenen, møtet utsatt. Garantien ble ordna på annen måte. 8. april 1940 var «Finnlandsdag», 10 pst. av omsetninga, 300 kr., gikk til Finnland. Dagen etter fikk en litt å tenke på sjøl. Den 15. november hadde styret den glede å avslå søknad fra N.S. om bidrag. Årsmøtet 1945 løyvde 1000 kr. til ombygging av Orkdal sjukehus og 1000 kr. til evakuerte fra Nord-Norge. Senere ble gitt 230 kr. til krigsskadde samvirkelag. Og endelig vedtok årsmøtet 1946 å gi 100 kr. til boksamling på Orkdal sjukehus og 1000 kr. til Nasjonalhjelpa. Mellom år og dag har sjølsagt samlaget gitt en rekke mindre bidrag som ikke er nevnt her.

## Revisjonen

ble til å begynne med skjøttet av valgte revisorer, som senere fikk en liten godtgjørelse. Denne ordning hadde sine mangler, og så ble R. Larsen ansatt som *fast revisor*. Da han slutta i 1932, ble O. S. Eriksen tilsatt og har sia skjøtta denne viktige side ved saka med aldri sviktende interesse likesom sin forgjenger. Laget er dessuten innmeldt i organisasjonens revisjonsavdeling, og til tross for at det tidt og ofte er foreslått utmelding, har en funnet det best å fortsette. Distriktsrevisorens beretning imøtesees alltid med interesse — en enkelt gang har den også laget bøljer, det gjaldt nærmest å fjerne bestyreren. Men da det kom til stykket, synte det seg at det hele berodde på rene misforståelsen, som fung. distriktsrevisor var den første til å beklage.

På toppen av revisjonsordninga har en så et revisjonsutvalg på to medlemmer som medundertegner regnskapet.

## Festlige stunder.

Såvidt en kan sjå, var det først i 1912 at årsmøtet ble avslutta med en festlig tilstelning. Sia har dette vært regel. Meget ofte har det da vært foredrag om ymse sider ved samvirket og ellers sang og musikk, skuespill eller annen festlig underholdning, film o.s.v. — og så bevertning og svingom.

I møteboka gir referenten ofte uttrykk for at der var det godt å være — tildels med mange utropstegn!

Under okkupasjonstida høvde det ikke med festlige stunder, — en gang (1941) måtte årsmøtet i hui og hast forlate salen, tyskerne skulle ha den til fest. Siste årsmøte kunne atter holdes noenlunde etter gamle normer.

I 1916 holdt laget 10-årsfest, i 1926 20-års, i 1931 25-års, og når dette skrives, er det som ledd i det 40-årsjubileum som forberedes.

*Å kvila på vegen gjev styrke i bein  
og kan du så bør du det gjera.*

(Vinje).

Noen ord til slutt.

Det er sikkert enno mange ting som skulle vært nevnt — la oss ta med den ting at *kvinnene* ser ut til å gjøre seg mer gjeldende. Som før nevnt er fru *Borghild Antonsen* blitt med i styret — før møtte fru *Harriet Lian* av og til som varamann. Om dette er resultat av den *Kooperative kvinneforening* som er stifta eller en konsekvens av at det ubestridelig er kvinnene som tiest har erend på samlaget, skal være usagt, — vi noterer bare et gledelig faktum.

\* \* \*

Så ufullkommen som denne korte oversikt over samlagets 40-årige tilvære er, vil den dog gi et bilde av et tiltak som har vært og er i pakt med livet og tida, et tiltak som ikke står i stampe, men er i full utvikling.

Som ved de tidligere merkepeler kan Orkanger Handelssamlag sjå tilbake med glede og mot framtida med tru.

---